तत्त्वंपदार्थौपृच्छति भूतेति कर्तारंईश्वरमेवसंतं कालस्यपूर्वोदाहृतश्रुत्युक्तस्यशयानसंजिहानोत्तिष्ठत्संचरद्रूपकस्योजीवस्य ज्ञानेनशयानत्वादिधर्मज्ञानेन निष्ठाअंधंतमआदिरूपप्राप्तिःसंजातास्यतंकालज्ञानेन निष्ठितं ईशोपिअविद्ययाजीवतांगतःकेनधर्मेणकीदृशंभावमश्नुतइतिप्रश्नार्थः तत्त्वमस्यादिवाक्याध्येतृप्रसिद्धमेवजीवब्रह्माभेदमनुवदतिप्रष्टा कस्मिन्नुभगवोविज्ञातेसर्वमिदंविज्ञातंभवतीतिआथर्वणेएकवि ज्ञानात्सर्वविज्ञानप्रसिद्ध्यनुवादवत् ब्राह्मणोब्रह्मबुभूषुर्धर्माधर्माभ्यांमुक्तिमिच्छन् ॥ ९ ॥ सर्वज्ञःब्रह्मज्ञः ॥ १० ॥ भूतग्रामकर्तुःस्वरूपंतावदाह अनाद्यंतमिति दिव्यंद्योतमानंचिन्मात्रं ब्रह्मत्रिविधपरिच्छेदशू न्यंवस्तु अग्रेसृष्टेःप्राक्संप्रवर्ततेमायाशबलात्जगदाद्यंतरूपाद्यवच्छिनत्तिअनाद्यंतमिति अजंअजरंअव्ययमितियास्कोक्तान्जायतेऽस्तिवर्धतेविपरिणमतेऽपक्षीयतेनश्यतिचेतिषट्भावविकारांश्चितौनि षेधतिअतएवध्रुवंअविकारंअप्रतर्क्यंकारणंहिकार्येणानुमीयते नचैतत्तथाअतएवाविज्ञेयंवृत्तेरप्यविषयःकथंतर्हिदृश्यतेत्वय्ययाबुद्ध्येतिश्रुतिर्ब्रह्मणोबुद्धिगम्यत्वमाह उच्यते त्वमुखस्यस्वदृश्यत्वंयथादर्पण द्वारानस्वतः एवंब्रह्मणोपिधीप्रतिबिंबितस्यधियोदृश्यत्वेनैवदृश्यत्वंनस्वतइतिगृहाण कारणत्वादिकंतुब्रह्मण्याविद्यकंअविद्यादशायांस्थित्वेवकल्प्यतइत्यर्थः एतच्चाक्षिप्यसमाहितंवार्तिके नन्वविद्यावदिष्टंचे द्ब्रह्मदोषोमहानयं निरविद्येचविद्यायाआनर्थक्यंप्रसज्यते न अस्याविद्येत्यविद्यायामेवासित्वाप्रकल्पते ब्रह्मद्वारात्वविद्येयंनकथंचनयुज्यतेइति श्रुतिश्च नासदासीन्नोसदासीत्तदानींनासीद्रजोनोव्योमापरो

श्रीशुकउवाच भूतग्रामस्यकर्तारंकालज्ञानेननिष्ठितं ॥ ब्राह्मणस्यचयत्कृत्यंतद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ ९ ॥ भीष्मउवाच तस्मैप्रोवाचतत्सर्वंपितापुत्राय पृच्छते ॥ अतीतानागतेविद्वान्सर्वज्ञःसर्वधर्मवित् ॥ १० ॥ व्यासउवाच अनाद्यंतमजंदिव्यमजरंध्रुवमव्ययं ॥ अप्रतर्क्यमविज्ञेयंब्रह्माग्रेसंप्रवर्तते ॥ ॥ ११ ॥ काष्ठानिमेषादशपंचचैवत्रिंशत्तुकाष्ठागणयेत्कलांतां ॥ त्रिंशत्कलश्चापिभवेन्मुहूर्तोभागःकलायादशमश्चयःस्यात् ॥ १२ ॥

यदिति सृष्टेःप्राग्वस्तुवृत्तमनुरुध्यअसत्सद्रजःशब्दितानांआनुमानिकानांशून्यप्रधानपरमाणूनामिवश्रौतस्यपरव्योमशब्दितस्यजगत्कारणस्याप्यसत्त्वमाह तस्माद्युक्तमेवब्रह्मणिअनाद्यंतत्वादिविशेषणं ॥ ॥ ११ ॥ कालज्ञानेननिष्ठितमितिद्वितीयप्रश्नोत्तरमाहकाष्ठेति अत्रतस्माद्व्यक्तात्मकंमनइत्युपसंहारात् कलाकाष्ठादिव्यंजकंयद्व्यक्तंसूर्यादिपदार्थजातंतत्सर्वंमनोमात्रमित्यवगतेः कृतत्रेतादिरूपमपितदेवस त्वादिगुणतारतम्यात् तथामानुषपैतृकदैवब्राह्माणामहोरात्राणामुत्तरोत्तरंप्रमाणाधिक्यमपिसत्वोत्कर्षादेव तदपिअस्मद्दृष्ट्यपेक्षमेव तत्रत्यानांतुतदस्मदीयघटीमात्रमेव एतदेवरेवत्यर्थंवरार्थिनारैवतकेनब्रह्मलो कस्थेनमुहूर्तमात्रत्वेनानुभूतःकालोलौकिकानामनेकसंवत्सरसंमितोव्यतीतइत्युपाख्यानेनव्यक्तीकृतंपुराणेषु तस्मात्स्वस्वदृष्ट्यासर्वोपिसुखीस्वल्पायुर्दुःखीचिरायुः साधारणदृष्ट्यातुपापिनामल्पमायुःक लिप्राधान्यात् इतरेषांद्वापरादिप्राधान्यादधिकमितिविवेकः तस्मात्कालजयार्थंमनोनियहेणालैवशरणीयइत्यध्यायतात्पर्यं अक्षरार्थस्तु भागः भगःसूर्यःतत्संबंधी कलायाःदशमोंशस्तेनसहितः त्रिंशत्क लोमुहूर्तः सचसूर्यस्यउदयादुदयांतरपर्यंतंयावान्कालस्तस्यषोडशोंऽशःपादोननाडीचतुष्टयात्मकः तस्यापिदशमांशःसार्धद्वाविंशतिपलात्मकः एतेनअष्टादशनिमेषास्तुकाष्ठात्रिंशत्तुताःकलाःत्रिंशत्कलोमु हूर्तस्तुत्रिंशद्दाव्यहनीतुतेइत्यादिलोकप्रसिद्धक्रमःप्रतिमुहूर्तंसार्धपलाधिक्यात्स्थूलइतिज्ञेयं कलातुषोडशोभागइत्यमरः अन्येतुकाष्ठात्रयाधिकात्त्रिंशत्कलाःमुहूर्तइतिव्याचख्युः ॥ १२ ॥

Digitized by Google